

ПІСЛЯ АВЕРИНЦЕВА

Сергій Аверинцев. Софія-Логос. Словник. 2-е видання – К.: Дух і літера, 2004. – 640 с.

Нещодавно вийшло друком друге українське видання книжки Сергія Аверинцева "Софія-Логос". У підзаголовку зазначається, що ця книжка - "словник". Звісно, саме так воно і є, адже майже половину вміщених у ній матеріалів становлять саме ті статті, які Сергій Аверинцев у різні роки писав для різних словників та енциклопедій. Утім, неважко здогадатися, що цей заголовок все ж слід розуміти у більш широкому, майже метафоричному сенсі, адже другу половину книжки складають статті, які не мають прямого стосунку до довідкових видань. Проте, оскільки саме потрактовані у цих статтях поняття є ключовими для розуміння багатьох суттєвих моментів культури, а сам автор незмінно дотримується заявленого у першій частині незаангажованого способу викладу матеріалу, то неважко збагнути, що видавці зовсім не помилилися, коли назвали "словником" усе видання в цілому.

Постать Аверинцева неможливо відокремити від тих часів, коли йому випало працювати, коли були створені й виходили друком найвідоміші з його робіт. Більше того, значною мірою його образ став символом тої доби російської культури, коли невелика купка інтелектуалів-самородків, таких як Бахтін і Лосев, а трохи пізніше - Аверинцев, Баткін, Мамардашвілі, протистояла навалі войовничого невігластва, що існувало під маскою нібито надпотужної радянської

науки. Кожен із цих людей міг зробити й справді робив більше, ніж цілі науково-дослідні інститути. Втім, слід визнати, що при більш детальному розгляді не все виявляється настільки однозначним і прямолінійним, й більш докладне осмислення суспільної та культурної позиції цих людей, і зокрема Сергія Аверинцева, є справою майбутніх і зовсім непростих досліджень та міркувань. Адже, як казав ще Гегель, той хто із чимсь бореться, мимоволі стає залежним від тої сили, якій він протистоїть. Цього не міг не знати й сам Аверинцев і саме з цього, тобто усвідомленого небажання вступати у пряме протистояння, випливає стиль його робіт, його виразна прихильність до стилістики словника. Будучи одним з найбільших ерудитів свого часу, він обирає фактографію за головну зброю у боротьбі проти брехні. Мовляв, давайте спочатку давайте ретельно вивчимо, як воно насправді було, а тоді вже будемо полемізувати. Хто ж буде із цим сперечатися? Така інтелектуальна позиція багато що дозволяє зрозуміти в методі Аверинцева - і як академічного вченого і як геніального й вельми плідного перекладача. Проте, було б помилкою вважати його просто колекціонером фактів. Знавець літератури і риторики, у своєму підході до того чи іншого матеріалу він завжди прагне віднайти те, що дозволяє фактам триматися купи, що робить їх зв'язною і завершеною оповіддю. Звідси й походить наскрізна цікавість та постійна увага до софійної тематики, тобто до Логоса-смислу, що розгортає в конкретному бутті кожної речі, у житті та долі людини, в історії як здійсненні задуму Божого. Це неважко прослідкувати, скажімо, на прикладі його відомої статті про сенс напису над конхою апсиди Софії Київської (стор. 278-315 нового видання). Здавалося б, ця стаття присвячена дуже конкретному, вузькому питанню - проясненню смислу лише одного вислову. Але з викладених Аверинцевим історико-філологічних фактів стає очевидно, що за одним написом може стояти вся історія культури, ба й навіть смислова структура світобудови і буття як такого. Конкретне і вселенське стоять поруч, варто лише це побачити. В інших статтях, які читач знайде в цьому томі, автор так само наче мимохідь робить не менш цікаві й значущі зближення та відкриття. Ніде не викладаючи прямо "власної філософії", він ніби розчиняє свої ідеї та прозріння в історичному матеріалі, сподіваючись що уважний і тямущий читач побачить за деревами ліс, за фактами їх смисл, котрий і є, зрештою, світлом Логоса.

Володимир ВЕРІЮКА